

Blijkbaar heeft rond 1522, dus honderd jaar na de oprichting van de "kloostergemeenschap" iemand in het klooster opdracht gekregen om over de eerste honderd jaar te schrijven, waarbij men zich laat leiden door de bestuursperiode van de rectoren en twee moeder-oversten (tot 1524). Blijkbaar is de schrijver of schrijfster niet zo ver gekomen en werd het werk door een andere hand voortgezet. Vreemd is dat tussen de eerste en tweede hand de levensloop van St. Oda geplaatst is door een andere hand. De meningen zijn verdeeld over het feit of het drie kroniekschrijfsters of drie schrijvers zijn geweest. Persoonlijk voel ik meer voor twee kroniekschrijfsters, omdat hun taal nogal lieflijk overkomt en niet "manlijk". Enige aarzeling is op zijn plaats bij de beoordeling van de derde hand, waar mogelijk wel een man achter kan zitten. (18)

Van der heilige Joncfrouwen Sanctam Oda

Begin en einde van dit fragment zijn typisch voor 'middeleeuwse' legendeschrijvers, die daarmee een verhaal waarheidsgehalte willen geven. (19) Men begint met te zeggen: "ick heb gehoert en eensdeels gesen, datter een heilige jonckfrou is geweest, genoemd Sancta Oda.....". Op 't einde nog eens: "Dit heb ik deels gesen ende deels van goede alden luyden gehoert". Wanneer men dit verhaal kritisch bekijkt, dan ziet men dat de schrijfster een verhaal vertelt uit de achttiende eeuw maar het soms voor de lezer situeert in het landschap van de 16e eeuw.

"Ende als die heilige jonckfrou genecte (dicht in de buurt kwam) nae Maresselen (=Mersele =Merselo) en quam opten berch aen die wijnt-moelen tussen Ray en de Marssele.....".

De schrijfster "vergeet" dat deze situatie, zoals die hier beschreven is, pas van latere datum kan zijn. Op andere plaatsen denkt ze daar wel aan en zegt:

"Waar nu onse nijen peertstal staat en ergens anders waar nu lieken

(=heersen) "en even verderop staat "en daar (=waar zij gestaan heeft) staat noch ein heilig stoxken (=heilig huisje) ter memorie. (20)

Kapelletjes werden meestal toen opgericht als er een verschrikkelijke ramp had plaatsgehad. Zo werden na het rampjaar van 1635-1636 (=pestjaar) wel drie van zulke kapelletjes gebouwd, namelijk in het Overbroek (1640), op de Langstraat (1640) en het tweede St. Oda-kapelleke (±1637). Waarschijnlijk moest dit eerste Oda-kapelletje de herinnering aan de

Reneri, de rector, had de bouw van dit kapelleke beloofd en de restauratie van het eerste St. Oda-kapelleke als de pestramp niet zou doorzetten. (22) Hij had daarvoor al een plaats uitgezocht: "onder de grote linde". Omdat de tekst in het boek "Jerusalem" dienaangaande zeer verwarrend is, is 't verheugend dat in een ander verband de juiste ligging van het tweede kapelleke blijkt. In een overdracht van 1662, waarbij Johan Gisbers en zijn vrouw Peerke Willems hun huis verkopen, wordt gezegd dat dit huis ligt "aen 't Eind aen de voorkant tegenover het

ter ontstond. Over de familienamen: Wonder, Henselman en van Voerlo kan rustig gesteld worden, dat deze in die tijd in Venray voorkwamen. (26)

1. Hendrick Henselman tot Oesterhen: 4 malder rogge van zijnentwege
2. Jan Henselmans: item bona=Johannis Henselman
3. Jan Henselman: 1431
4. Jan Wonder: item bona=Johannis Wonder
5. Van Voerlo.

Het zou mij niet verbazen dat deze 'Jan Wonder' onder nummer 4 de 'Jan Wonder' uit de kroniek is.

Ook blijkt dat de familienaam Henselman rond 1400 voorkomt; rond 1500 en later komt hij niet meer voor. Er is reeds verteld over de vijf percelen (E, D, C, B en A), die alle iets te maken hadden met de laathof en ook de borggraaf. Dankzij de administratie van de pastoor kunnen de verschillende eigenaren/huurders van 1520-1890 gevolgd worden. Daarbij is natuurlijk de vaste belastinglast een mooie houvast om het spoor te volgen. Zeker is dat rond 1530 een zekere Sijbert van Holtmoelen op perceel E woont, dat nu het meest westelijk deel van de gemeentelijke parkeerplaats vormt. (27)

Perceel C is echter van 1522-1545 in bezit van ene jonckfrou van Holtmoelen en na 1545 in handen van Jonker Gerijdt van Holtmoelen, maar hoogstwaarschijnlijk heeft hier nooit een huis gestaan.

Het is niet uitgesloten, dat deze Sijbert van Holtmoelen de zoon is van Jan van Holtmoelen uit Tegelen. (28) In het klooster Jerusalem moet rond 1600 nog een Catharina van Holtmoelen als non geleefd hebben.

Conclusie: Sijbert Henselmans woonde in 1422 op de plaats waar rond 1530 Sijbert van Holtmoelen woonde en waar nu de westzijde van de parkeerplaats ligt.

De Van Holtmeulens

In 1406 was Otto van Holtmeulen Heer van Tegelen getrouwd met Elisabeth van Tegelen (erfdochter van Van Kleef). Vermoedelijk zijn de Van Holtmeulens uit Venray nakomelingen van deze Otto. Welke betekenis zij voor Venray gehad hebben is nog niet duidelijk. Mogelijk is Sijbert van Holtmeulen getrouwd met Heilwig van Broekhuizen.

Venray 1998

Met dank aan Leo Kleuskens, onze vaste hulp. Opgedragen aan de heer Swijste, leraar Grieks en één van de

Een mijlpaal in de ontwikkeling van Jerusalem. De plechtige steenlegging en steenzegening door pater rector Silvester Coenen van het eerste RK meisjesgynasium in Nederland, te Venray. Het in metselen van de steen gebeurde door rectorix mère Ignace Terwindt in november 1930 (Foto: gemeente-archief Venray).

In den beginne van 't Klooster' Jerusalem

as van latere datum kan zijn. Op andere plaatsen denkt ze daar wel aan en zegt:

"Waar nu onse nijen peertstal staat en ergens anders waar nu Lijsken Bans'hofstede ligt".

De berg, waarop de Heilige Oda zich omdraaide en naar Venray keek, volgens de legende, moet dus toen al de "omziende" berg hebben geheten, iets wat de legendeschrijver niet verzonnen kan hebben, want dan hadden haar tijdgenoten haar wel op de vingers getikt. Mogelijk is, dat de berg al vóór 1500 zo geheten heeft, maar ouder dan 1200/1300 kan hij niet zijn, omdat deze zandverstuivingsbergen toen pas ontstaan zijn.

Het eerste St. Oda-kapelletje

Toen de H. Oda op de berg stond heeft zij voor Venray gebeden, dat onder andere

"die pestilentie" (=pest) niet gemeynlic overal solde regneren

In den beginne van 't Cloester' Jerusalem

Venray 1998
Met dank aan Leo Kleuskens, onze vaste hulp. Opgedragen aan de heer Swüste, leraar Grieks en één van de weinige leraren, die ons begreep (1949)!

Pest van 1469 levend houden. Deze pest was namelijk zo erg, dat Gaert van Kessel, de hertogelijke belastinggaarder, niet naar Leunen en Venray durfde te gaan, omdat daar de "pestilentie" heerste.(21) Het eerste kapelleke stond ongeveer 400 m. van de Bossche Molen.

Het tweede St. Oda-Kapelletje

De aanleiding tot de bouw van dit kapelletje was dezelfde als van 1469, namelijk de verschrikkelijke pestramp van 1635-1636. Venray werd verschrikkelijk geteisterd en ik kom daar in een van de volgende artikelen graag op terug. Pater

St. Oda heiligen-Stockse", vlakbij het huidige Freulekeshuus.(23)

Jerusalem en de Wevers (24)

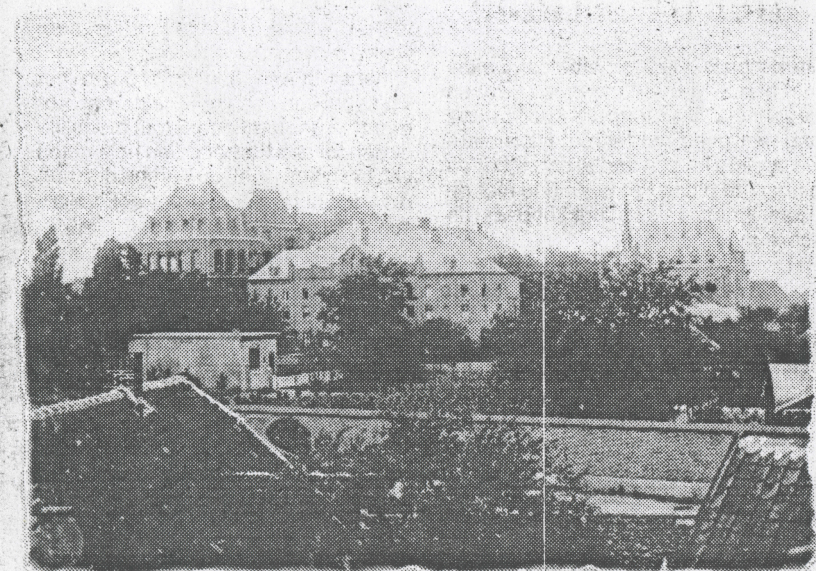
Toen de eerste fundamenten van het toekomstige klooster Jerusalem gelegd waren, moest men uitzien naar inkomsten. Die vond men in het weven, zoals dan toen veel gedaan werd. Helaas kwam men daardoor in conflict met de Venrayse wevers, die daarmee hun kost moesten verdienen. Zij sloegen bij de zusters op deuren en vensters en zelfs in de Grote Kerk kwam het tot een confrontatie. Ondanks de donderpreek van de eerste rector Hendrick van Assel liep het conflict zo hoog op, dat hertog Arnold persoonlijk naar Venray kwam om de zaak te regelen. In dit verband zou men zelfs van een weversopstand kunnen spreken. Trouwens men moet niet zo licht denken over de wevers, want toen na de dood van pastoor Winter (21 mei 1553) een nieuwe pastoor gekozen moest worden, werd daarbij geëist, dat het een tegenstander moest zijn van alle "kwade sekten", omdat in Venray veel "draperijen" zijn, waardoor er veel vreemde lieden komen wonen met allerlei nieuwe "opinionen en dwalingen". Het werd de uit Venray afkomstige Jacob van der Schuren, orthodox en recht in de leer.(25)

Sibert Henselman's huis, daer Holtmoelen nu in woont

Van de kroniekschrijfster is bekend dat ze rond 1525 opereerde en graag de lezer vertelde, wie dat toen op een bepaalde plaats woonde. Wanneer er nu in een verbinding gelegd kan worden tussen onze tijd en toen, dan moet het mogelijk zijn om precies de plaats aan te geven in Venray, waar het plan van dit kloos-

Notities

1. Uitspraak: moet dialectisch gezien worden en moet klinken zoals wij nu nog Saeren (Säören), spraet (spräöt), Gaerts (Gäörts), jaecken (jäöken) uitspreken. Men had toen ook al moeite om de goede uitspraak met een letterteken weer te geven.
2. Limburgs Jaarboek 1901: Den Beginne des Cloesters Jerusalem door L. Peters, blz. 260.
3. Parochie-archief gedeponneerd in Gemeente-archief Venray: nr. C 18.
4. Zie noot 3.
5. L. Verschuere OFM & C. Ibelings SJ, Jerusalem 1422-1802: 1838-1938, 1938.
6. Aantekening staat in de marge van C 76. Parochie-archief in het gemeente-archief.
7. Zie noot 3.
8. Zie noot 5.
9. Zie noot 3.
10. K.J.Th. Janssen de Limpens, Rechtsbronnen van het Gelders Overkwartier van Roermond (1965). Handschrift A: van het klooster Jerusalem. Handschrift B: van Gemert. Handschrift C: van Kessel. Het is interessant om de drie handschriften naast elkaar te leggen en de verschillen te vergelijken.
11. R.T.M. van Dijk, De constituties der Windesheimse vrouwenkloosters vóór 1559, Nijmegen 1986, blz. 691.
12. Klooster Jerusalem: Rijksarchief Limburg.
13. J.A. Ort III, Oudheidkundige aantekeningen meest betrekking hebbende op Nederland en zijn bewoners, Den Haag: de Gebroeders van Cleef, blz. 191 en Schepenbank van Grubbenvorst 1662-1677 in gemeente-archief Venlo.
14. Zie noot 2, blz. 278.
15. Archief klooster Jerusalem: Rekenboek over de jaren 1569-1585. Magazijnlijst nr. 2.
16. Aantekeningen G. Verbeek. Gem. Arch. Bibliotheek, nr 411.
17. Kadastrale gegevens. Gemeente-archief Venray.
18. Zie noot 2.
19. Zie noot 2.
20. Zie noot 2.
21. L. Rutten, Waar lag Venray's Melaetsenhuus, in: Peel en Maas, 1994.
22. Zie noot 5, blz. 82.
23. L. Rutten, Het helleghuuske van 't Ellendige Gilde, in: Peel en Maas, 1994.
24. Zie noot 5, blz. 28.
25. Lakenweverij te Venray, in: De Maasgouw, 1932, blz. 68.
26. Cartularium I en II: Munsterabdij in Roermond, Rijksarchief Limburg.
27. Zie noot 3: C 17a.
28. Th.W.J. Driessen, De geschiedenis van Tegelen, Middelaar, blz. 85 e.v.

Bovenstaande foto van rond 1900 geeft ook een fraaie blik op de zuidkant van klooster Jerusalem. De positie van de fotograaf is iets anders, namelijk een dak van een woning aan de Hofstraat. Links ligt nu het huis wat nu eigendom is van de familie Van Ham. Wat betreft het huis rechts, valt te vermelden dat op deze plek onder meer de familie Van Opbergen heeft gewoond (Foto: gemeente-archief Venray)